

การเขียนแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการเขียนสรุปสาระสำคัญของผลการศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งที่จะทำวิจัย โดยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศึกษาอย่างกว้างขวางครอบคลุม และเจาะลึก นอกจากนี้ยังช่วยให้คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หรือคณะกรรมการควบคุมการวิจัย เกิดความมั่นใจว่า นักวิจัย/นักศึกษาที่เสนอเค้าโครงวิทยานิพนธ์ หรืองานวิจัย มีข้อมูล ความรู้ หรือมีแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางเพียงพอที่จะดำเนินการวิจัยต่อไปได้

การเขียนแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นักวิจัย นักศึกษาต้องคัดสรรสิ่งที่จะเขียนให้เหมาะสม เนื่องจากในการศึกษาค้นคว้านั้น นักศึกษาจะพบข้อมูลต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องและคล้ายจะเกี่ยวข้องจำนวนมาก จึงต้องกำหนดกรอบการคัดสรรให้ดีไม่ใช่เขียนรายงานผลการศึกษาทุกอย่างที่รวบรวมมาได้

ลักษณะการเขียนเป็นการเขียนเชิงสังเคราะห์จากสิ่งที่รวบรวมได้ เขียนเป็นภาษาของตนเอง ไม่นำเอาสิ่งที่ค้นคว้าได้มาเรียงต่อๆ กัน ดังนั้น ในการเขียนบทที่ ๒ นี้ นักวิจัย นักศึกษาต้องกำหนดโครงเรื่องเป็นหัวข้อต่างๆ ให้ชัดเจนคือ หัวข้อใหญ่ หัวข้อรอง และหัวข้อย่อย จากนั้นจึงนำเสนอในรายละเอียด ตามประเด็นสำคัญ โดยมีการอ้างอิงที่ถูกต้องตามที่มหาวิทยาลัยนั้น ๆ กำหนด (เช่นแบบเชิงอรรถ หรือแบบนาม-ปี) คือ

๑. ที่มาของแนวคิด
๒. ความหมาย
๓. หลักการสำคัญ
๔. ประเภท/องค์ประกอบ
๕. กระบวนการ/วิธีการ
๖. การประยุกต์ใช้
๗. การบูรณาการหรือ อื่นๆ (สรุปเขียน ๑ แนวคิด ควรมีจำนวน ๗-๑๐ หน้า)

และเขียนสรุปให้ทราบถึงสถานแห่งองค์ความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของหัวข้อวิจัยและวิทยานิพนธ์ เช่น เคยมีใครศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบในประเด็นนี้หรือประเด็นใกล้เคียงมาแล้วบ้าง ใช้วิธีการใด และได้ผลอย่างไร การที่ได้อ่านทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางจะช่วยให้ทราบว่าประเด็นปัญหาของหัวข้อวิทยานิพนธ์ ที่เราประสงค์จะศึกษาค้นคว้านั้น เคยมีใครศึกษามาก่อนแล้วหรือไม่ อย่างไร สิ่งที่เราเสนอว่าจะทำไม่ควรจะซ้ำซ้อนกับงานที่เคยมีผู้ ทำมาก่อนแล้ว เว้นเสียแต่ว่าเป็นการศึกษาปัญหาเดียวกัน แต่ใช้วิธีการหรือการเข้าสู่คำตอบ (approach) แตกต่างออกไป ใช้ปัจจัยเงื่อนไขที่แตกต่างจากงานเดิม หรืออาจใช้วิธีการเดียวกันแต่แนวคิดและสมมติฐานของเราแตกต่างออกไป เราต้องการพิสูจน์เพื่อยืนยันหรือล้มล้างคำตอบของประเด็นปัญหาจากผลงานเดิม ก็อาจเป็นเหตุผลเพียงพอที่จะทำงานวิจัยนี้ได้ และนำไปใช้เป็นหนังสืออ้างอิงท้ายเล่มต่อไป

ส่วนการเขียนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ควรเขียนจากการสรุปผลงานวิจัยที่ได้วิเคราะห์มา ประกอบด้วยผลงานวิจัยในประเทศและผลงานวิจัยต่างประเทศที่ทันสมัยไม่เกิน ๑๐ ปี จำนวน ไม่น้อยกว่า ๑๐-๑๕ เล่ม (ตัวอย่างการเขียนบทที่ ๒ ดังนี้)

สรุปหลักการสำคัญ.....

ประเภทหรือองค์ประกอบของแนวคิดเรื่อง.....

(เขียนจำนวน ๒-๓ หน้า).....

สรุปประเภท/องค์ประกอบ.....

กระบวนการพัฒนาหรือการส่งเสริมของแนวคิดเรื่อง.....

๒.๓ แนวคิดเรื่อง.....

๑. ที่มาของแนวคิด
๒. ความหมาย
๓. หลักการสำคัญ
๔. ประเภท/องค์ประกอบ
๕. กระบวนการ/วิธีการ
๖. การประยุกต์ใช้
๗. การบูรณาการหรือ อื่นๆ (สรุปเขียน ๑ แนวคิด ควรมีจำนวน ๗-๑๐ หน้า)

๒.๔ แนวคิดเรื่อง.....

๑. ที่มาของแนวคิด
๒. ความหมาย
๓. หลักการสำคัญ
๔. ประเภท/องค์ประกอบ
๕. กระบวนการ/วิธีการ
๖. การประยุกต์ใช้
๗. การบูรณาการหรือ อื่นๆ (สรุปเขียน ๑ แนวคิด ควรมีจำนวน ๗-๑๐ หน้า)

๒.๕ แนวคิดเรื่อง.....

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(ตัวอย่างการเขียน ดังนี้)

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (นำตัวอย่างมาจากวิทยานิพนธ์ผู้เขียนเมื่อปี ๒๕๔๐)

ที่มาของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการเป็นการประสานกันระหว่างกระแสการอนุรักษ์กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ ชุมชนท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม และที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการวางแผน ในกิจกรรมการท่องเที่ยว และเน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีที่มาจากหลักการสำคัญหลายประการ คือ ๑) แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว ๒) แนวคิดนิเวศวิทยา ๓) แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม ๔) แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน และ ๕) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนการจัดการทรัพยากรชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ Ecotourism เป็นทางเลือกของนักท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญของความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ การจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น (Tensie Whelan, ๑๙๙๑, p. ๔) และเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยมีแนวคิดที่ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นว่าต้องสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านั้นถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ไม่ทำลายทรัพยากร ทำให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ที่สำคัญคนในท้องถิ่นต้องได้รับประโยชน์จากทรัพยากรนั้น และต้องมีส่วนร่วมและรับรู้ในการวางแผนการจัดการให้ประชาชนได้รับการศึกษาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องถึงทรัพยากรในท้องถิ่นของตน ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการผลักดันและส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมาจากแนวโน้มสองประการมาบรรจบกันคือ แนวโน้มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงเรื่องอุตสาหกรรมท่องเที่ยวซึ่งสามารถสรุปเป็นสาระสำคัญดังนี้

๑) แนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์ การที่ประชากรเพิ่มขึ้นและภาวะทางเศรษฐกิจถดถอยในหลายประเทศกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทำเหมืองแร่ และการเกษตรเกิดขึ้นภายในและบริเวณทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและผลที่ตามมาคือความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายจึงได้พยายามผสมผสานเรื่องของการอนุรักษ์เข้ากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้าแล้วและที่กำลังประกาศจัดตั้งขึ้นให้เป็นแหล่งพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการสงวนรักษาระบบนิเวศตาม

ธรรมชาติ ทั้งนี้โดยการส่งเสริมเรื่องการท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่อนุรักษ์ อย่างเช่นอุทยานแห่งชาติ ด้วยความเชื่อว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการจ้างงานและสร้างรายได้จำนวนมากทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจให้แก่ราษฎรในชนบท เพื่อจะได้ตระหนักถึงความสำคัญและหันมาช่วยกันสนับสนุนการสงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มอนุรักษ์และประชาชนทั่วไปยอมรับทั่วกันว่า การท่องเที่ยวที่มีการวางแผนที่ดีจะมีศักยภาพใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

๒) แนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยว สำหรับแนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยวนั้นปรากฏค่อนข้างแจ่มชัดในระยะ ๑๐ ปี ที่ผ่านมามนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีแนวโน้มว่าต้องการท่องเที่ยวแบบผจญภัยเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังอยากที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยือนตั้งแต่เรื่องระบบนิเวศไปจนถึงชนิดพันธุ์พืช หรือสัตว์ที่หายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์ และประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ เช่น การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ การลักลอบล่าสัตว์ป่า ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นตามลำดับตามอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้สาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

จากแนวโน้มสองประการดังกล่าวข้างต้นมาบรรจบกัน ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศขึ้น ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงมีความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวแบบธรรมดา แต่จะหมายความรวมไปถึงการท่องเที่ยวที่จะต้องมีการอนุรักษ์ควบคู่ไปด้วย

การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศหรืออาจเรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่างคำว่า Ecology หรือ นิเวศวิทยา กับ คำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว ในวงการท่องเที่ยวยังมีคำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ที่สำคัญและใช้ในความหมายใกล้เคียงกัน อาทิ Nature Based, Green Tourism, Bio Tourism, Low impact Tourism, หรือคำในภาษาไทยว่า นิเวศสัญจร, การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ, การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์, นักวิชาการบางท่านสนใจเฉพาะพื้นที่ธรรมชาติ แต่นักวิชาการบางท่านกล่าวว่าต้องพิจารณาด้านสังคม และวัฒนธรรมด้วย ความขัดแย้งดังกล่าวจะนำเสนอออกมาในลักษณะของการเรียกขาน กล่าวคือ ได้มีความพยายามบัญญัติคำขึ้นมาหลายคำ อาทิ Eco-cultural Tourism คำเหล่านี้บัญญัติขึ้นเพื่อพยายามจะชี้ให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) แต่คำที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายที่สุด คือ Ecotourism ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใช้คำในภาษาไทยว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” และต่อมาก็ใช้คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”

ความหมายแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

นักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนี้
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ว่า “การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบ ต่อระบบนิเวศ”

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (Ecotourism Network Newsletter, ๒๕๓๙, น. ๗) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การท่องเที่ยว โดยเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติซึ่งต้องมีการได้ความรู้ทาง นิเวศวิทยา จากผู้มีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปมีความรู้เพิ่มขึ้น รวมถึงการ สัมผัส สภาพทางธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในท้องถิ่นและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ ต้องรักษาไว้”

เสรี เวชบุษกร บุษกร (๒๕๓๘, น. ๔๘ – ๕๑) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์หมายถึงการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ ต่อสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึง วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย”

ส่วนพงศ์สานต์ พิทักษ์มหาเกตุ (พงศ์สานต์ พิทักษ์มหาเกตุ, ๒๕๓๘, น. ๓๗) กล่าวว่า “การ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านระบบนิเวศ ของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติ ป่าไม้ และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนคุณค่าความ เชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ ของชุมชนนั้น ๆ เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หรือชุมชนนั้น โดยไม่ก่อให้เกิดผล กระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม สังคม หรือต่อชุมชนนั้น”

ภราเดช พยัฒวิเชียร (๒๕๓๙, น. ๕) กล่าวถึงว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือ Ecotourism เป็นเพียงรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งเท่านั้น ความหมายของ Ecotourism คือ การเดินทางท่องเที่ยว ในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น . . . ”

ยุวดี นิรัตน์ตระกูล (๒๕๓๘, น. ๕๑) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องใช้ ทุนธรรมชาติอย่างมีธรรมาภิบาลและให้มีความมั่นคงยั่งยืนและท้ายที่สุดจะต้องคืนทุนต่อสังคม ในที่นี้หมายถึง การ ให้ท้องถิ่นได้มีโอกาสตั้งแต่เริ่มรับรู้ ตัดสินใจมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์เหล่านี้ถือเป็นกระบวนการที่ สมบูรณ์พิจารณาทั้งในเรื่องทุนธรรมชาติและทุนทางสังคมซึ่งส่งผลต่อทุนทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ได้”

สุดาพร วรพล (๒๕๓๖, น. ๒๗) กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางธรรมชาติว่า “เป็นการเดินทางท่องเที่ยวต้องไม่รบกวนหรือทำลายธรรมชาติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษา ชื่นชม เพลิดเพลินกับภูมิประเทศ พื้นที่ป่าไม้และสัตว์ป่ารวมถึงวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย”

Llizabeth Boo (๑๙๙๑.อ้างใน ยุวดี นิรัตน์ตระกูล , ๒๕๓๘, น. ๕๑-๕๓) ได้ให้นิยามว่า “ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่การดำเนินงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อม”

The Ecotourism Society (๑๙๙๑. อ้างแล้ว) ให้ความหมายว่า “ การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น “

Hector Ceballos-Lascurain, แห่งสภาพาสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources - IUCN) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า “เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น” (World Commission on Environment and Development, ๑๙๘๗, อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะวนศาสตร์, ศูนย์วิจัยป่าไม้, ๒๕๓๘, น. ๓-๑)

Elizabeth Boo (๑๙๙๑.อ้างใน ยุวดี นิรัตน์ตระกูล , ๒๕๓๘, น. ๕๑-๕๓) ซึ่งเป็นผู้คลุกคลีกับงานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในลาติน อเมริกาและหมู่เกาะแคริบเบียนพร้อมกับเขียนรายงานเรื่อง “Ecotourism : The Potentials and Pitfalls” ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า “การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่การดำเนินงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม”

The Ecotourism Society (ททท. กองวางแผนโครงการ, ๒๕๓๖, น. ๔) ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทโดยตรงเกี่ยวกับการศึกษาวางแผนและเผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในช่วงแรกว่า “การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น”

ต่อมาคำนิยามของ The Ecotourism Society ก็ได้รับการปรับปรุงโดย Western ให้สั้นและกระชับ แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นว่าเป็น “การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น”

การประชุม Globe ๙๐’ ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบันโดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศด้วย” (Globe ๙๐’ Conference, อ้างถึงใน สมัย อภาภิรม และเยาวนันท์ เชษฐรัตน์, บรรณาธิการ, ๒๕๓๘, น. ๑๙๑)

จากความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึงการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อศึกษา ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ โดยมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม และสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนในท้องถิ่น”

จากนิยามและความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

๑. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่ง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

๒. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและระบบนิเวศโดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

๓. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณในด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

๔. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

๕. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

หลักการสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

วิลาศ เตชะไพฑูริย์ (๒๕๓๘, น. ๑๙๒) ได้กล่าวว่าการแปลขั้นตอนมาเป็นหลักการเบื้องต้นดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศนั้นจะต้องเหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ

๒. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผล กระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (Local Participation)

๓. ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านของจำนวนนักท่องเที่ยวตัวสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรวม

๔. มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น (Local Products)

๕. เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งประโยชน์ในระยะยาวของชุมชน

๖. คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้น เป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง (Intrinsic Value) จึงมีคุณค่ามากกว่าในฐานะเพียงเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดในระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้

๗. การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น

๘. ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค และวางอยู่บนหลักการข้างต้น

จากแนวความคิดและหลักการดังกล่าว ที่มีการแปลความหมายออกมาเป็นหลักการเบื้องต้นก็จะมีคุณสมบัติคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Principles of Ecotourism) ๘ ประการ คือ

๑. มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน (Nature-based/Cultural-based/community-based)

๒. มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (Sustainable Manage)

๓. คำนึงถึงเรื่องสังคมและวัฒนธรรม (Inclusive of Social and Cultural Aspect)

๔. ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น (Education to Tourist and Local People)

๕. คนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Benefit to Local People)

๖. คนท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Involvement of Local People)

๗. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นของแท้ ดั้งเดิม (Product Authentic)

๘. นักท่องเที่ยวมีความพอใจ (Tourist Satisfactories)

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มี ๓ ประการ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ และมีวัตถุประสงค์ ๕ ประการ คือ

๑. เพื่อพัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจ ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ หรือการมีจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือมีคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว
๓. เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่
๔. เพื่อดูแล รักษา และคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว
๕. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศน์ ปัจจุบันได้รับการผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ดังนั้น การวางแผนและจัดการในเรื่องการท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการข้างต้นเสมอ สำคัญขององค์ประกอบดังกล่าว อาจสรุปได้ดังนี้

๑. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตามโอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมลงหรือถูกทำลายโดยคุณค่าก็มีอยู่สูง ดังนั้น การให้ความรู้ ความเข้าใจ หรือการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้คงอยู่สนองความต้องการของคนทั่วไปจึงเป็นสิ่งที่ต้องกระทำ นอกจากนี้การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่น ๆ เช่น ราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งเที่ยวนั้นด้วย ฯลฯ วิธีการสร้างจิตสำนึกมีหลายรูปแบบแต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นมักจะเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretation program) เช่น การจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretive Center) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ/ป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติแก่ผู้มาเยือน รวมไปถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบแรกโดยตรง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourist) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ และสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหาย และมักจะไม่สนใจความสะดวกสบาย เช่น การเดินทางท่องเที่ยวแบบชายหาด พักตามรีสอร์ตหรือโรงแรมหรู ๆ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมมากกว่า ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงจะต้องพิจารณาถึงการจัดการให้มีสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึกซึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ นักท่องเที่ยว และได้รับความพึงพอใจกลับไป

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้ สภาพทางเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่น ที่ตั้งอยู่ภายในและรอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อย่างเช่น อุทยานแห่งชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่า กิจกรรม อื่น ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำ (Low scale- Low impact tourism development) การเป็นมัคคุเทศก์ (Nature Guides) การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในส่วนบริการอื่น ๆ เป็นต้น

พงศ์สานต์ พิทักษ์มหาเกตุ (๒๕๓๘, น. ๓๘) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ๕ ประการ คือ

๑. ต้องมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่น้อยที่สุด (Less impact) ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียม และประเพณีของคนในท้องถิ่น

๒. ต้องให้ความรู้และความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ในรูปของสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและให้มีความตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ ของชุมชนนั้น จนนักท่องเที่ยวมีความระมัดระวัง ช่วยกันป้องกันและช่วยกันลดผลกระทบในด้านต่างๆ ที่อาจจะมีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ

๓. ต้องให้ผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น (Local Benefits) ในการจ้างงานโดยตรงและทางอ้อม เช่น การบริการจัดนำเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ การขายอาหาร การขายของที่ระลึก ฯลฯ เป็นต้น

๔. ต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Local Participation) ในการวางแผน การตัดสินใจ การจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่นของเขา ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความภูมิใจ มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติ สังคม และชุมชนนั้น ๆ แล้วผนึกกำลังร่วมแรงร่วมใจช่วยกัน พัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรนั้นไว้อย่างยั่งยืน (Ecologically Sustainable Development)

๕. ต้องให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ (Tourist Satisfaction) การสร้างสรรค์ให้เกิดประสบการณ์และความพึงพอใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว คือเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยให้ความสำคัญในเรื่อง คุณภาพของการให้บริการ และให้ความต่อการอนุรักษ์ ดูแล และป้องกันแหล่งท่องเที่ยวที่พำนักนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมเยือน

Richard Ryel และ Tom Grasse (๑๙๙๑, pp. ๑๖๕-๑๖๘) กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ๔ ประการ คือ

๑. เพิ่มจิตสำนึกในทางธรรมชาติ (Increase Awareness of Nature)

๒. ให้ผลตอบแทนเศรษฐกิจแก่ประชาชนในท้องถิ่น (Maximize Economic Benefits for Local People)

๓. สนับสนุนหรือให้การยอมรับวัฒนธรรม (Encourage Cultural Sensitivity)

๔. ลดผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อม (Negative Impacts on The Environment)

Noel Preece (๑๙๙๕, p. ๑๔๐) กล่าวถึงวัตถุประสงค์สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในออสเตรเลียว่า เพื่อเพิ่มประสบการณ์ที่ตื่นเต้นให้กับนักท่องเที่ยว สนับสนุนการใช้จ่ายเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งการคำนึงถึงผู้คนในบริเวณใกล้เคียง นอกจากวัตถุประสงค์หลัก ๆ ดังที่ระบุข้างต้นแล้ว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่ปรากฏในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

กระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

Blangy and Nielsen, (๑๙๙๓ ; p ๑๗) ได้ให้ทัศนะว่า ในสหรัฐมีหน่วยงานหลัก ๕ หน่วยงานที่มีบทบาทในการพัฒนาแนวทางของ Ecotourism ได้แก่ “หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม” และ “ผู้ประกอบการท่องเที่ยว” ซึ่งจะมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับ อุปนิสัยและผลกระทบจากมนุษย์ในวงกว้าง ในขณะที่ “ผู้จัดการพื้นที่สาธารณะ” ต้องคำนึงถึงพื้นที่ที่ได้รับการปกป้องและพันธุ์สัตว์พืชที่ใกล้สูญพันธุ์ด้วยความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และดำเนินการควบคุมด้วยกฎหมาย “โบสถ์และองค์กรในสังคม” และจะเน้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและความรับผิดชอบ และสุดท้าย “ร้านจำหน่ายอุปกรณ์เพื่อการท่องเที่ยว” จะต้องแนะนำลูกค้าให้ระมัดระวังในการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ก็สามารถกำหนดได้ดังนี้

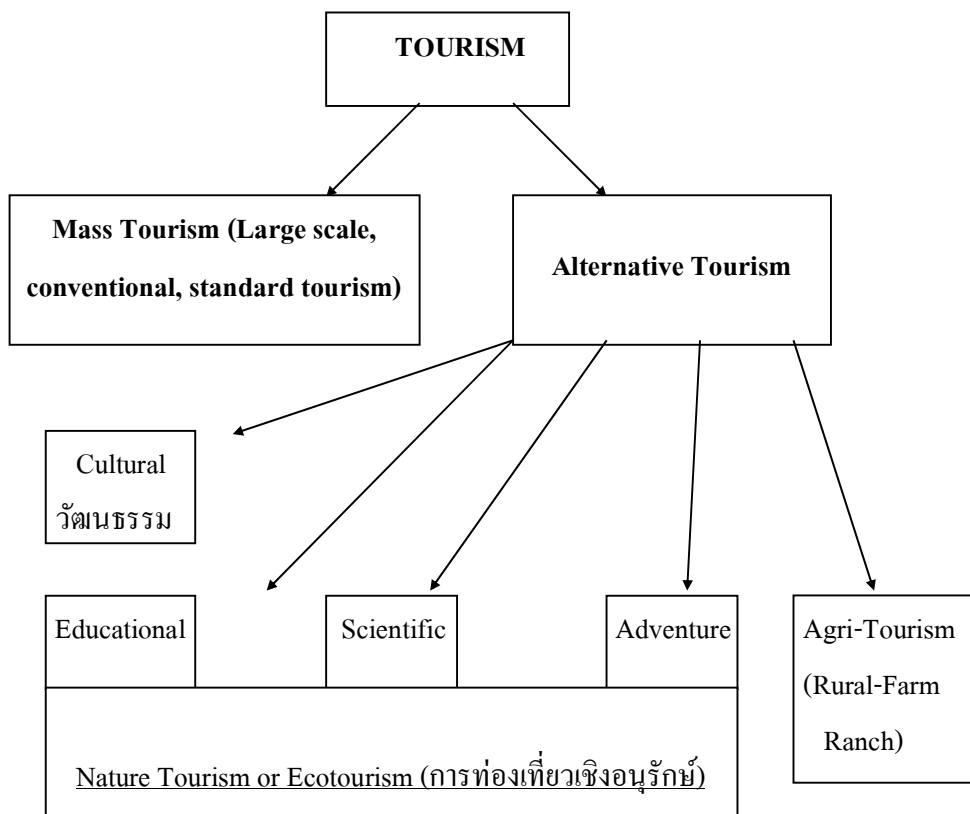
๑. มีการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และต้องมีการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและการกำหนดสถานภาพการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

๒. กำหนดบทบาทขององค์กรที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน อาทิ ชุมชนท้องถิ่น TOUR OPERATOR มัคคุเทศก์ เจ้าของโรงแรม เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ

๓. การจัดโปรแกรมสนับสนุน อาทิ การจัดสัมมนาให้กับมัคคุเทศก์ การให้ความรู้ด้านเทคนิคที่เหมาะสม เช่น การออกแบบสิ่งก่อสร้างให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ การนำแหล่งน้ำธรรมชาติมาใช้อย่างเหมาะสม การ Recycle ขยะ เป็นต้น

Zbigniew Mieczkowski (๑๙๙๕, p. ๔๕๙) ได้กล่าวถึงทางเลือกของนักท่องเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ

แผนภาพที่ ๒.๒
 ทางเลือกของนักท่องเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ที่มา : Zbigniew M, *Environment Issues of Tourism and Recreation*. ๑๙๙๕, p. ๔๕๙

กิจกรรมท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมีมากมายหลายกิจกรรมบางกิจกรรมเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น อยากสัมผัสสิ่งแปลกใหม่ วิถีชีวิตของคนในสังคม กิจกรรมท่องเที่ยวที่กล่าวถึงได้แก่ การเดินป่า ทัวร์ป่า การศึกษาธรรมชาติทั้งบนบกและใต้ทะเล การศึกษาท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุโบราณสถาน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ในอดีตนั้นกล่าวขานกันว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบผจญภัย หรือ Adventure Tour จะพบว่า ระหว่าง Ecotourism กับ Adventure Tour นั้นมีเส้นแบ่งที่ใกล้เคียง เียดชิดกันมาก บางครั้งอาจมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่า ทั้ง ๒ สิ่งเป็นสิ่งเดียวกัน เหมือนกัน แต่ถ้าจะมาพิเคราะห์กันอย่างลึกซึ้งจะพบว่า สิ่งหนึ่งที่เป็นเส้นแบ่งระหว่าง Adventure Tour กับ Ecotour คือกลุ่มที่เป็น Ecotourist จะต้องประกอบด้วย

- นักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทาง จะต้องท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติ ใน ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีสำนึกทางการอนุรักษ์

- ในเชิงตลาด ต้องคำนึงถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมคือ ไม่เกิน ๑๒ คน

- เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ และต้องให้คุณค่าทางวัฒนธรรม ระบบนิเวศ และชุมชนท้องถิ่นเท่า ๆ กัน ในที่นี้อาจใช้คำพูดรวมคือ Eco-Cultural Tourism

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับแนวความคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วิธีทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพิจารณาถึงเป้าหมายและองค์ประกอบหลัก ๔ ประการ คือ

๑. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

๒. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

๓. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๔. ต้องขึ้นาตามความปรารถนาของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ

สรุปแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการเป็นการประสานกันระหว่างกระแสการอนุรักษ์กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ การเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่นประเพณี การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการวางแผนและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว โดยแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีที่มาจากหลักการสำคัญหลายประการ คือ ๑) แนวคิดการจัดการท่องเที่ยว ๒) แนวคิดนิเวศวิทยา ๓) แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม ๔) แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน และ ๕) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนการจัดการทรัพยากรชุมชน

โดย พระสุริยันต์บัณฑิต รศ.ดร. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย